

Polku voimauttavaan perhetyöhön

Kuvaus lastensuojelun perhekuntoutuksen
kehittämiprocessista Lasten ja nuorten asumiskoti
Polussa

Opinnäytetyö

Sanni Järveläinen
Minna Saarenmäki

Tammikuu 2016

Kuntoutusohjauksen- ja suunnittelun koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys ja liikunta-ala

Tekijä(t) Järveläinen, Sanni Saarenmäki, Minna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä 18.1.2016
	Sivumäärä 33	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Polku voimauttavaan perhetyöhön Kuvaus lastensuojelun perhekuntoutuksen kehittämisprosessista Lasten ja nuorten asumiskoti Polussa		
Tutkinto-ohjelma Kuntoutuksenohjauksen ja – suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Anu Pelkonen		
Toimeksiantaja(t) Lasten ja nuorten asumiskoti Polku Oy		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön ensimmäinen tavoite oli kehittää Lasten ja nuorten asumiskoti Polun perhekuntoutusta. Polku on Isossakyrössä, Tervajoella sijaitseva asumiskoti, joka tarjoaa kodin kymmenelle nuorelle. Tämän lisäksi Polussa toteutetaan lastensuojelun perhekuntoutusta erillisessä perheyksikössä. Opinnäytetyön toisena tavoitteena oli tehdä tunnetuksi kuntoutuksen ohjaajan ammattiosaamista lastensuojelussa.</p> <p>Opinnäytetyö on toteutettu toiminnallisena opinnäytteenä, jonka tuotoksena on tehty Polku voimauttavaan perhetyöhön-menetelmäkansio. Kansio on suunniteltu toimeksiantajan käytettäväksi toteuttamassaan kodin ulkopuolella tapahtuvassa lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Kehittämistyö perustuu toimeksiantajalta tulleisiin toiveisiin ja tarpeisiin sekä luotettaviin ja ajankohtaisiin lähteisiin. Kansio on muotoiltu tukemaan kuntoutuksen prosessiluontoista rakennetta ja sisältää teoretietoa sekä harjoituksia. Kansiossa käsitellään tutustumista, luottamusta, tavoitteiden asettamista, seuranta ja saavuttamista, työskentelyä ja kuntoutuksen päättymistä. Toimeksiantajan toiveesta emme julkaise kansiota tämän raportin liitteenä, koska menetelmäkansio liittyy vahvasti yrityksen toiminnan kehittämiseen.</p> <p>Opinnäytetyön teoriaosa käsittelee menetelmäkansion kehittämisprosessin kuvauksen sekä sisältää laajemmin teoretietoa perhekuntoutuksesta sekä voimavara- ja ratkaisukeskeisyydestä. Koska lastensuojelun perhekuntoutus on vielä nuori ja kehittyvä työmuoto Suomessa ja työskentelymenetelmät vasta hakevat monin paikoin muotoaan, kuntoutuksen ohjaajan työpanoksen tuominen lastensuojeluun ja juuri perhekuntoutukseen on ajankohtaista ja merkityksellistä. Voimavara- ja ratkaisukeskeisyys sekä voimaantuminen ovat keskeisiä teemoja, joita opinnäytteen myötä pyritään tuomaan osaksi lastensuojelullisen perhekuntoutuksen arkea.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Lastensuojelu, perhekuntoutus, voimavara- ja ratkaisukeskeisyys, perhelähtöisyys, voimaantuminen		
Muut tiedot		

Description

Author(s) Järveläinen, Sanni Saarenmäki, Minna	Type of publication Bachelor's thesis	Date 18.1.2016
	Number of pages 33	Language of publication: Finnish
		Permission for web publication: x
Title of publication A path to empowering family work A description of the development process of family rehabilitation in The Children's and Adolescents' Housing Unit Polku		
Degree programme Degree Programme of Rehabilitation Counselling		
Supervisor(s) Pelkonen, Anu		
Assigned by Lasten ja nuorten asumiskoti Polku (=Children's and Adolescents' Housing Unit Polku)		
<p>Description</p> <p>The aim of the thesis was to develop family rehabilitation in the Children's and Adolescents' Housing Unit Polku. Polku is located in Tervajoki, Isokyrö and it offers a professional foster home for ten young persons. Polku also offers rehabilitation services in a separate unit family unit for families who are clients of the child welfare services. Another aim of the thesis was to highlight the competence of rehabilitation counsellor in child welfare.</p> <p>This thesis was carried out as a development work the result of which was a folder of family rehabilitation methods. The folder is a tool that the assignor of the thesis can use in out-of-home rehabilitation for families. The development work was based on the needs and wishes of the assignor as well as on information from reliable and up-to-date sources. The folder was modified to support the process nature of rehabilitation and it contains both theory and exercises. The folder deals with themes, such as meeting and trust as well as the setting, follow-up and reaching of aims and completing rehabilitation. Every theme includes a theoretical part and exercises to be used with the clients. Based on the assignor's request, the folder will not be published with this report because it is strongly linked to the development of the assignor's business concept.</p> <p>The theoretical part of the thesis describes the development process of the folder and contains theoretical information about family rehabilitation, solution-focused and resource-centred working methods. Since family rehabilitation in child welfare services has not a very long history in Finland, this kind of rehabilitation is still looking for the best working methods. This presents an opportunity to highlight the role of rehabilitation counselling in these services and to tell what rehabilitation counsellors have to offer to the child welfare services. Resource and solution centred approaches as well as empowerment were themes found important in this thesis. Showing and telling about these themes may help them to become parts of the actual, developing family work in child welfare services.</p>		
<p>Keywords (subjects)</p> <p>Child welfare services, rehabilitation for families, family-centred, solution-focused, resource-centred, empowerment</p>		
Miscellaneous		

Sisältö:

1 JOHDANTO	1
2 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	3
3 ASUMISKOTI POLKU	4
4 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA	5
4.1 Perhetyö.....	5
4.1.1 Perhetyön lakiperusta	6
4.1.2 Perhetyön kehitys	6
4.2 Lastensuojelullinen perhekuntoutus.....	8
4.2.1 Perhelähtöisyys.....	9
4.3 Voimavaralähtöisyys	10
4.3.1 Ratkaisukeskeisyys kuntoutuksessa	11
4.3.2 Voimaantuminen	12
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	13
5.1 Kehittämistyön tausta.....	14
5.1.1. Lähtökohdat.....	15
5.2 Menetelmäkansio perhekuntoutuksen toteuttamisen tueksi.....	15
6 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	16
6.1 Kehittämistyön ideointi ja suunnittelu	16
6.2.1 Toimintasuunnitelma	18
6.2 Menetelmäkansion toteutusprosessin kuvaus.....	18
7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	20
7.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	20
7.2. Kansion hyödynnettävyys ja kehittämisideat.....	22
7.3 Opinnäytetyöprosessin arviointi ja ammatillinen kasvu.....	24
LÄHTEET	27
LIITTEET	31

1 JOHDANTO

Perhetyö ja perhekuntoutus ovat Suomessa vielä nuoria lastensuojelun työmuotoja. Uuden sosiaalihuoltolain ja käynnissä olevan lapsi- ja perhetyön muutosohjelman myötä ne ovat kuitenkin muutoksessa (Rehula n.d.). Muutoksen hetkellä uudet toimintatavat ja työmuodot, sekä vanhojen ja hyväksi todettujen toimintamuotojen kehittäminen on tarpeellista. Muutoksen myötä pyritään vahvistamaan perhetyön roolia ennaltaehkäisevänä tukitoimena. Lastensuojelullinen perhekuntoutus täyttää kuntoutukselle ominaiset piirteet kuten tavoitteellisuuden, suunnitelmallisuuden ja asiakkaan voimaantumisen tukemisen ja onkin siksi mielenkiintoinen, vaikka kuntoutuksen ohjaajille melko uusi työkenttä. (Lastensuojelun käsikirja, 2015.)

Pohjanmaalla sijaitseva Lasten ja nuorten asumiskoti Polku oli kiinnostunut kehittämään tarjoamaansa perhekuntoutusta ja yhtenäistämään heillä käytössä olevia käytänteitä. Polussa perhekuntoutuksen toteuttamista varten on perhetalo, jossa perheillä on mahdollisuus asua kuntoutusjaksojen aikana. Työn tarkoituksena oli kehittää erityisesti perhetalolla toteutettavan perhekuntoutuksen prosessia ja menetelmiä. Kehittämistyön tuomiseksi konkreettiseksi, suunnittelimme ja toteutimme Polku voimauttavaan perhetyöhön-menetelmäkansion. Kansio on suunniteltu tukemaan perhekuntoutuksen toteutumista voimavara- ja ratkaisukeskeisesti.

Menetelmäkansion luominen antoi mahdollisuuden tuoda kuntoutuksen ohjaajien osaamista lastensuojelutyöhön ja toimeksiantajamme käyttöön. Lisäksi tavoitteena oli luoda helppokäyttöinen ja toimiva menetelmäkansio, jonka sisältö vastasi toimeksiantajan tarvetta. Oma kiinnostuksemme tehdä lastensuojelutyötä ja korostaa erityisesti perheen ja muiden verkostojen merkitystä onnistuneessa kuntoutuksessa on ohjannut valintojamme tukemaan asiakas- ja perhelähtöisten näkökulmien esiintuomista.

Toimeksiantajan toiveesta kansiota ei julkaista tämän raportin liitteenä. Raportissa kerrotaan työn teoriataustasta ja siitä, miten menetelmäkansion luominen on prosessina edennyt.

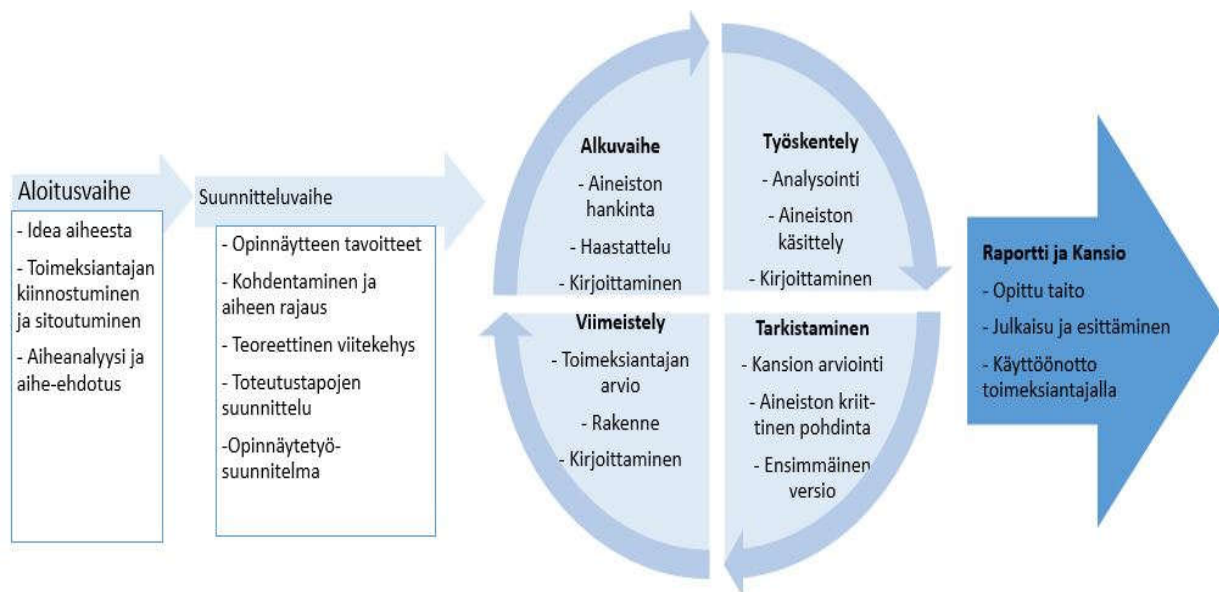
2 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen ammattikorkeakoulussa on vaihtoehto tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Toiminnallisen opinnäytetyön toteutustapoja on useita. Toteutustapa voi olla kohderyhmän mukaan mm. kirja, kansio, kotisivut, opas, cd-rom, tapahtuma tai näyttely, jossa tavoitteena on ammatillisella kentällä käytännön toiminnan järjestäminen, järjeistämisen, ohjaaminen tai opastaminen. (Vilkka & Airaksinen 2003b, 9.)

Toiminnallinen opinnäytetyö on kehittämisprosessi, jossa opinnäytetyöraportin lisäksi tuotetaan siis toiminnallinen osuus eli produkti. Tässä tapauksessa produktiona on menetelmäkansio; Polku voimauttavaan perhetyöhön. Opinnäytetyöraportissa toiminnallisessa opinnäytteessä on dokumentoitu ja teoriapohjaisesti perusteltu opinnäytetyön syntyprosessi. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuksellinen ote ilmenee teoreettisen tietopohjan perusteltuna valintana, sekä prosessin aikana tehtyjen muiden valintojen kriittisenä, teoriaan pohjautuvana pohdintana. Toiminnallisen opinnäytetyön on perinteisten tutkimukseen perustuvien opinnäytetöiden tavoin täytettävä tutkimusviestinnän vaatimukset. (Lumme, Leinonen, Leino, Falenius & Sundviqst 2006.)

Toiminnallinen opinnäytetyö voi edetä, joko lineaarisesti tai spiraalimaisesti. Linearisessa etenemisessä tietyt työvaiheet seuraavat toisiaan, eikä aiempiin vaiheisiin enää palata (Vilkka & Airaksinen 2003b, 6). Spiraalimaisessa mallissa opinnäytetyöprosessi nähdään syklitöisenä, jossa edelliseen vaiheeseen tuotoksen arvioinnin kautta edetään uusiin perusteluihin ja tuotoksiin

(Salonen 2013, 15). Toiminnallisen opinnäytteen prosessi, voi kuitenkin olla myös yhdistelmä näistä malleista, jolloin spiraalimaisuus korostuu vain tietyissä projektin vaiheissa muiden vaiheiden edetessä lineaarisesti. Alla oleva kaavio avaa tällaisen opinnäytetyöprosessin kulkua ja vastaa tämän opinnäytteen prosessia.

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessin eteneminen. Mukaillen Salonen(2013, 20) ja Vilka & Airaksinen(2003b, 6).

3 ASUMISKOTI POLKU

Polku on Isossakyrössä, Tervajoella sijaitseva ammatillinen asumiskoti, joka on perustettu vuonna 2001. Polku tarjoaa kodin kymmenelle nuorelle, joista seitsemän on laitospaikkoja ja kolme itsenäistymisasuntoa. Asumiskodin lisäksi Polussa toteutetaan perhekuntoutusta erillisessä perheyksikössä, jossa on asuintilat kahdelle perheelle. Polusta tehdään myös kotiin suuntautuvaa perhetyötä, jonka tavoitteena on koko verkoston auttaminen ja sijoituksen ehkäisy. Polun moniammatillinen henkilökunta mahdollistaa myös muun

muassa psyko- ja seksuaaliterapian tarjoamisen asiakkaille. (Asumiskoti Polku N.d.)

Polussa toteutettavan perhekuntoutuksen tärkeimpiä arvoja ovat luottamus, etiikka, empatia, kuunteleminen, tilan ja ajan antaminen sekä turvallisuus. Työtä tehdään voimavara- ja asiakaslähtöisesti jokaisen perheen yksilölliset tavoitteet huomioiden. Kuntoutukseen tulevat perheet ovat usein moniongelmaisia ja sosiaalitoimi käyttää perhekuntoutusta usein perheen tilanteen arviointiin tai viimeisenä vaihtoehtona ennen lasten sijoittamista kodin ulkopuolelle. (Tiainen 2015.)

4 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA

4.1 Perhetyö

Perhetyön perustana on perheen määrittäminen. Perhe ei ole yksiselitteinen käsite, vaan mm. kulttuuri määrittelee käsitystä perheestä. Länsimaisessa kulttuurissa ja Suomessa perheeseen katsotaan yleisesti kuuluvan vanhemmat ja kotona asuvat lapset, erottaen suku ja perhe toisistaan. Suomen tilastokeskuksen mukaan perheeseen kuuluvat samassa asunnossa asuvat henkilöt ja tilastoissa perheet luokitellaan lapsettomiin tai lasten kanssa asuviin avo- ja aviopareihin, yhden vanhemman perheisiin sekä rekisteröityihin mies- ja naispareihin. (Vilen, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Seppänen & Tapio, 2010, 10.)

Perhetyötä tehdessä on usein hyvä aloittaa keskustelu siitä, ketkä eri perheenjäsenet katsovat perheeseensä kuuluvan. Yksi voi laskea perheeseen kuuluvaksi lemmikkieläimet, toinen etävanhemman ja kolmas läheiset sukulaiset, kuten isovanhemmat. Työntekijöiden päätettävissä on, ketkä kaikki ovat perhetyön kohteena ja keiden voimavaroja ja tarpeita hän arvioi.

Useissa perhetyötä tekevissä yksiköissä perhe määritellään niin, että siihen kuuluvat lapset ja lapsen viralliset huoltajat. (Vilen ym. 2010, 10.)

4.1.1 Perhetyön lakiperusta

Huhtikuussa 2015 alkaen perhetyöstä tuli osa yleisiä sosiaalipalveluja, jota annetaan uuden sosiaalihuoltolain mukaisesti erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi (L 1301/2014, 18 §). Perhetyö ei näin ollen ole enää lastensuojelulakiin perustuva avohuollon tukitoimi, mutta sitä voidaan edelleen järjestää lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle (L 1301/2014, 18 §).

Sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen lisäksi lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle on lapsen ja perheen tuen tarpeiden mukaisesti, asiakassuunnitelma huomioon ottaen, järjestettävä lastensuojelun avohuollon tukitoimena mm. tehostettua perhetyötä ja perhekuntoutusta (L 13.4.2007/417, 36§).

4.1.2 Perhetyön kehitys

Mannerheimin lastensuojeluliitto järjesti ensimmäiset kodinhoitajatyön kurssit sodan jälkeiseen Suomeen 1930-luvulla, josta voidaan katsoa lastensuojelun perhetyön historian alkavan. Kodinhoitajat tarjosivat varattomien, monilapsisten perheiden äideille tukea, työvoima-apua ja valistusta kodin- ja lastenhoitoon. (Reijonen 2005, 7-8.)

Perheen innostaminen vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa ja vanhempien opettaminen kodin- ja lastenhoidossa olivat keskeisiä teemoja, kun vuonna 1976 Mannerheimin lastensuojeluliitto ja sosiaalhallitus aloittivat tehostetun perhetyön kokeilun. Perhetyö levisi nopeasti ja tehtävät alkoivat

muuttua enemmän perheen kanssa keskustelemiseen ja perheen vastuuttamiseen omasta elämästä. (Reijonen 2005, 8-9.) 1970-luvun lopulta eteenpäin perhetyötä on muokannut suuresti myös koulutuksen uudistuminen ja taitekohtina voidaan pitää mm. sosiaalityöntekijöiden kouluttautumisen alkamista ja myöhemmin myös kokonaan uutta koulutusastetta, ammattikorkeakoulua, joista sosiaalialan tehtäviin voi kouluttautua mm. sosionomi (Mts. 8).

Monisäikeistä ja monimerkityksellistä perhetyötä voidaan jäsentää useista eri näkökulmista ja sitä voidaan tehdä erilaisissa toimintaympäristöissä (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–28). Perhetyöntekijät ovat uusi, viimeisten vuosikymmenien aikana syntynyt ammattiryhmä sosiaalityössä ja erityisesti lastensuojelutyössä, jonka vuoksi täsmällisiä työnkuvauksia ja tehtävämäärittämiä ei ole asetettu. Käytännöt ovatkin syntyneet pitkälti tarpeisiin joihin lastensuojelutyössä on ollut erityisesti tarvetta, kuten perheiden kokonaisvaltaiseen tukemiseen heidän omassa lähiympäristössään ja arjessaan. (Reijonen 2005, 7.)

Rönkön ja Rytöksen (2010, 27) mukaan perhetyötä voidaan jaotella mm. toimintaympäristön mukaisesti, esimerkiksi neuvolan perhetyö tai kunnan sosiaalitoimen perhetyö. Jaottelua voidaan tehdä myös sen mukaan mihin elämäntilanteeseen palvelut kuuluvat, esimerkiksi kouluihin, sairaaloihin, päihdepalveluihin tai lastensuojelutyöhön ja sen mukaan, millaisia lähtökohtia sille asetetaan, onko se esimerkiksi kotipalvelua, lapsiperheiden neuvontaa ja ohjausta tai lapsen turvallisuutta vaarantaviin vanhempien elämäntapoihin puuttumista.

Koska perhetyön määrittäminen on hankalaa ja sen sisältöä määritellään eri toiminta-alueilla eri tavoin, on vaarana perhetyön määrittäminen enemminkin kulloisen yhteiskunnallisen tilanteen hallinnollista muutoksista sekä toimialan

ja organisaation resursseista riippuen kuin itse perhetyön merkityksestä ja menetelmistä. Työkäytäntöjen kirjavuuden vuoksi, on myös mahdollista, että perheiden tarpeen tunnistaminen ja akuutti tuen tarve jää huomaamatta ja, että perhetyön alueelliset erot aiheuttavat eriarvoisuutta. (Rönkkö & Rytönen 2005, 28.)

Perhetyön keskeisimpinä tavoitteina voidaan pitää perheen tukemista itsenäiseen selviytymiseen ja vanhemmuuteen ja lapsen sijoituksen ehkäisyä (Saarnio 2004, 240). Huostaanotettujen ja oman kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on lisääntynyt joka vuosi (Heino 2013, 86). Asiakasmäärien kasvu näkyy myös avohuollossa. Vuonna 2013 avohuollon asiakkaana oli yhteensä 88 795 lasta ja nuorta, kasvua edellisvuoteen verrattuna oli 2,0 %. Viimeisen kymmenen vuoden aika asiakasmäärä on noussut yli 30 000. (Mts. 13–14.)

Asiakasmäärien kasvamisen taustalla lienee useita eri syitä. Lasten pahoinvointia raportoidaan yhä enemmän ja näin lastensuojelun tarve on lisääntynyt. Yhteiskunnalliset tekijät ja muutokset vaikuttavat myös lapsiperheisiin. Elinkeino- ja ikärakenteen muutokset, sosioekonomiset edellytykset sekä työ- ja perhe-elämän yhdistämisen vaikeudet heijastuvat lastensuojelun asiakasmääriin. Avohuollon asiakasmäärien tilastoihin vaikuttavat suuresti myös kuntakohtaiset vaihtelut. (Heino 2007, 85–86.)

4.2 Lastensuojelullinen perhekuntoutus

Lastensuojelullisen perhekuntoutuksen tarkoituksena on perheen arjessa selviytymisen tukeminen ja lapsen ja perheen hyvinvoinnin sekä turvallisuuden lisääminen. Perhekuntoutus on avohuollollinen tukitoimi, jota toteutetaan yhdessä perheen, perheen lähiverkoston, lastensuojelutyöntekijöiden ja kuntoutuksesta vastaavan tiimin kanssa.

Kuntoutus on tavoitteellinen jakso, joka toteutetaan yleensä esimerkiksi lastensuojelulaitoksessa tai päihdehuollon hoitolaitoksessa. Perhekuntoutus perustuu vapaaehtoisuuteen ja on hyvin tärkeää, että perhe on motivoitunut ja sitoutunut kuntoutukseen. (Perhekuntoutus 2015.) Perhekuntoutusta järjestävät kunnat yhdessä suurten järjestöjen kuten Mannerheimin lastensuojeluliiton, Ensi- ja turvakotien liiton, Lasten ja nuorten kuntoutussäätiön, Diakonissalaitoksen ja Nuorten Ystävät ry:n sekä yksityisten palveluntuottajien kanssa (Hurting 2010, 240).

Perhekuntoutusta voidaan järjestää perheelle useissa eri tilanteissa. Sitä voidaan ehdottaa perheelle erilaisissa riskitilanteissa sekä äkillisten tai pitkään jatkuneiden kriisien yhteydessä. Se voi keskittyä tilanteen arviointiin ja palvelutarpeiden tarkentumiseen, olla ehkäisevän lastensuojelun työmuoto tai viimeinen avohuollon työmuoto huostaanottovaihtoehtoa pohdittaessa tai osan huolellista valmistelua. (Hurting 2010, 239–240.)

Onnistuneen perhekuntoutuksen tärkeimpinä elementteinä Hurting pitää tavoitteiden läpinäkyvyyttä. Jokaisen perheenjäsenen on tärkeä ymmärtää, miksi perhe osallistuu kuntoutukseen ja mitä kuntoutuksella tavoitellaan. Kuntoutuksen lähtökohtien ja tavoitteiden läpinäkyvyys on merkityksellisestä muutoksen saavuttamisessa ja on tärkeää saada yhteinen, selkeä näkemys siitä, miksi tilanteessa ollaan. Toinen tärkeä elementti on jatkuvuus ja saavutettujen hyötyjen siirtyminen arkeen. Koska kuntoutuksen aikainen arki poikkeaa huomattavasti perheen normaalista arjesta, voi muutosten siirtäminen arkeen olla hankalaa. (Hurting 2010, 244–246.)

4.2.1 Perhelähtöisyys

American association of children's residential centers on tehnyt tutkimuksen, jonka pohjalta se on julkaisut ohjeita perhelähtöiseen työhön lasten

asumiskeskuksissa. Tutkimukseen on haastateltu perheitä, joiden lapset asuvat asumisyksiköissä. Esiin on noussut perheiden toive tulla kuulluiksi ja ymmärretyiksi sekä tarve saada apua juuri heidän perhettään koskeviin ongelmiin. Ohjeistuksessa neuvotaan työntekijöitä kohtamaan asiakkaat kumppaneina ja kohtelemaan heitä yhtä arvokkaasti kuin itse haluaisivat tulla kohdelluiksi asiakkaina. (Behling 2009.)

Perheen kanssa työskentelevää henkilökuntaa kehoitetaan näkemään lapsi paitsi yksilönä, myös osana perhettään. Perhe saattaa kokea keskustelut ammattilaisten kanssa hämmentäviksi tai puutteellisiksi. Ammattilaisten tulisikin käyttää selkeää kieltä ilman jargonia ja olla tavoitettavissa puhelimitse, myös takaisin soittamista pidettiin tärkeänä. Asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä on tärkeää panostaa sellaisten arkitaitojen oppimiseen, joita vanhemmat ja lapset voivat käyttää kotiinpaluun jälkeenkin. Tämä on erityisen tärkeää, koska pää-määränä taustalla on aina oltava mahdollisuus siihen, että perhettä ei jouduttaisi hajottamaan tai lapsi voisi palata takaisin vanhempiansa luo. (Behling 2009.)

4.3 Voimavaralähtöisyys

Voimavaralähtöisyys korostaa asiakkaan omia voimavaroja, taitoja ja kykyjä (Riikonen 2008, 159–160). Perhetyössä korostuvat erityisesti vanhempien voimavarat. Sisäisiksi voimavaroiksi voidaan katsoa fyysinen ja psyykinen terveys, itsetuntemus, ongelmanratkaisukyky, positiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen sekä tiedot ja taidot. Perheeseen vaikuttavat myös ulkoiset voimavaratekijät, joita ovat tunnepohjainen tuki, kuten hoito ja huolenpito, tiedollinen tuki, konkreettinen tuki ja henkinen tuki. Samat voimavaratekijät koskevat kuitenkin myös muita perheenjäseniä. Lisäksi perheen voimavarana voi olla ympäröivä kulttuuri ja yhteisö, jossa he elävät. (Häggman-Laitila 2005, 199–200.)

Voimavaralähtöisessä kuntoutuksessa perheenjäseniä tuetaan ohjaamaan elämänsä tapahtumia heidän omien sisäisten ja ulkoisten voimavarojensa pohjalta. Voimavaralähtöinen työskentely on tulevaisuussuuntautunutta ja tavoitteellista. Tällaisen ilmapiirin luomiseksi voimavaralähtöisessä työskentelyssä on ohjaajan tärkeää luoda vuorovaikutuksellinen suhde perheenjäseniin ja kuunnella, sekä pitää merkityksellisenä heidän kertomuksiaan. Voimavaralähtöisen työskentelyn avulla perheenjäseniä haastetaan pohtimaan erilaisia ratkaisuja heidän elämänsä haasteellisiin tilanteisiin ja näiden erilaisten ratkaisujen kautta muuttamaan käytöstään. (Häggman-Laitila 2005, 199.)

4.3.1 Ratkaisukeskeisyys kuntoutuksessa

Ratkaisukeskeisessä ajattelu-, ja työtavassa kohdataan myönteisellä sekä voimavaroja, edistystä ja yhteistyötä korostavalla tavalla erilaisia elämän pulmatilanteita ja haasteita. Työskentely on asiakas-, ja perhelähtöistä, jossa keskeistä on voimavaralähtöisyys, tulevaisuussuuntautuneisuus, myönteisyys, luovuus, yhteistyö ja konstruktiiivinen näkemys. (Ratkaisukeskeisyys pähkinänkuoressa N.d.)

Konstruktiiivinen oppiminen ja ohjattu osallistuminen ovat ratkaisukeskeisiä työskentelymenetelmiä, jotka perustuvat asiakkaan aktiiviseen ongelmanratkaisuun. Menetelmissä ohjaajan rooli on saada asiakas osallistumaan keskusteluun ja oppimistehtävien tekemiseen sekä kokemaan nämä merkityksellisiksi ja mielekkäiksi. Välitön vuorovaikutus, dialogisuus, yhteistyö, merkitysten jakaminen ja yhdessä tekeminen ovat kaikki tärkeitä ja keskeisiä elementtejä työmuodon toteuttamisessa. (Peavy 2001, 15–17.)

Kuntoutujan aktiivin rooli kuntoutuksessa on korostunut jo 1990-luvulla, eikä kuntoutujan rooli ole enää objekti. Kuntoutuksessa yhä keskeisempää on kuntoutujan kuuleminen ja osallistuminen häntä koskevaan päätöksentekoon. Ammattilaisten tulee tarjota kuntoutujalle riittävästi tietoa, jotta päätöksiä voi tehdä relevantin tiedon perusteella. Tulee kuitenkin muistaa, että kuntoutujalla on myös oikeus olla tekemättä päätöksiä ja tukeutua päätöksenteossa asiantuntijaan. (Järvikoski 2013, 22.)

Kuntoutuksen ohjaajan työnkuvassa vastaavasti keskeistä on juuri ratkaisukeskeisyys ja asiakaslähtöisyys. Kuntoutuksen ohjaajan tehtävänä on vahvistaa kuntoutujan fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä, tutustua kuntoutujan elinympäristöön sekä tehdä yhteistyötä muiden yhteistyötahojen ja kuntoutujan perheen kanssa. Asiakkaan ja ohjaajan toimiessa yhteistyössä, mahdollisimman samanarvoisina, on ratkaisukeskeisyyden mahdollista toteutua (Kuntoutusohjaus 2015.)

4.3.2 Voimaantuminen

Empowerment on moninainen käsite, joka voidaan suomentaa mm. voimaantumiseksi, valtaistumiseksi, valtaannuttamiseksi, valtaantumiseksi ja valtautumiseksi (Mattila 2008, 29–30). Opinnäytetyössä käytetään empowerment-käsitettä kuvaamaan kuntoutujan voimaantumista ja valtaistumista.

Voimaantumista kuvaillaan usein prosessina. Voimaantumisen prosessi voidaan nähdä yksilön sisäisenä voimaantumisprosessina. Valtaistumisessa puolestaan nähdään kyseessä olevan yksilön ja ympäristön välinen prosessi. Näiden käsitteiden voidaan kuitenkin katsoa kietoutuvan toisiinsa sosiaalialan työssä, jossa asiakas saa tukea omaan prosessiinsa. (Honkanen 2009, 21.) Kuntoutujan voimaantumis- ja valtaistumisprosessiin kuuluu

kuntoutujan mahdollisuus vaikuttaa omaa kuntoutusta koskeviin päätöksiin sekä mahdollisuus suunnitella omaa elämäänsä. Kuntoutusprosessissa voimaantuminen ja valtaistuminen kulkee käsi kädessä konkreettisten elämäntapahtumien ja olosuhteissa tapahtuvien muutosten myötä. (Järvikoski 2013, 39–40.)

Perheen voimavarojen selvittämiseksi ja osana arvostavaa kohtaamista on työntekijöiden kuultava lasta ja perhettä niin yksilöinä kuin yhteisönä. Lasten kuulemiselle ei ole asetettu alaikäraja. Lapsella, joka on kykenevä muodostamaan omat mielipiteensä, on oikeus tulla kuulluksi sellaisissa asioissa, jotka koskevat häntä (YK:n lastenoikeuksien sopimus). Lasten kuuleminen häntä koskevissa asioissa, tapahtui se sitten leikin tai keskustelun kautta, on tärkeää lapsen kehitykselle. Lapsen saadessa kokemuksen siitä, että aikuiset pitävät hänen mielipiteitään tärkeinä ja merkityksellisinä, lapsi tuntee olonsa turvalliseksi, varmaksi ja voimaantuneeksi. (Longley & Sharma, 2011, 123.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme pääasiallinen tavoite on kehittää perhekuntoutusta lasten ja nuorten asumiskoti Polussa. Opinnäytteen avulla pyritään tuomaan Polussa toteutettavaan kuntoutukseen prosessiluontoisuutta sekä tarjoamaan työvälineitä prosessin läpiviemisen tueksi. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi luotiin menetelmäkansio, joka sisältää kuntoutusprosessin erivaiheet ja menetelmiä vaiheiden toteuttamisen tueksi. Opinnäytteen toisena tavoitteena on tuoda lastensuojelutyöhön kuntoutuksen ohjaajan panosta ja kokonaisvaltaista ajattelutapaa. Kuntoutuksen ohjaajat ovat uusia työntekijöitä lastensuojelun saralla, mutta olemme huomanneet kuntoutuksen ohjaajien ammattitaidon hyödylliseksi.

5.1 Kehittämistyön tausta

Kehittäminen toimintana nähdään usein konkreettisenä, selkeään tavoitteeseen tähtäävänä toimintana. Kehittäminen voidaan jakaa toimintatavan ja toimintarakenteen kehittämiseksi, jossa pyritään suppeimmillaan yhden henkilön työskentelyn kehittämiseen tai laajalaisemmin koko organisaation yhteisen toimintatavan selkeyttämiseen. Kehittäminen voidaan rajata myös yksilökohtaisiin uudistuksiin, joissa uudistukset kohdistuvat tyypillisesti tiettyyn paikalliseen organisaatioon tai sen osaan, kuten asumiskoti Polkuun ja tarkemmin Polussa toteutettavaan perhekuntoutukseen niin kuin opinnäytetyössämme on tehty. (Toikko & Rantanen 2009, 14.)

Kehittämistyön tavoite voi olla ulkoapäin määritelty tai toimijoiden itsensä määrittelemä tavoite. Useissa kehittämistöissä tavoite määritellään ylhäältä päin esimerkiksi organisaation johdon määritellessä kehittämisen strategiset tavoitteet. Toinen vaihtoehto on toimijalähtöinen eteneminen, jossa kehittämisprosessi tapahtuu avoimessa ympäristössä ja vuorovaikutuksessa kehittämisen edetessä vaihe vaiheelta. Tällöin kehittämistyön tavoitteita ei voida täysin määritellä etukäteen, vaan ne muodostuvat prosessin aikana. (Toikko & Rantanen 2009, 15.) Opinnäytetyössämme on pyritty toimijalähtöiseen etenemiseen ja koko prosessin kestävään yhteistyöhön asumiskoti Polun henkilökunnan kanssa ja tämän vuoksi menetelmäkansion sisältö on muuttunut myös kehittämistyö prosessin aikana.

5.1.1. Lähtökohdat

Näyttöä lastensuojelutyössä käytettyjen erilaisten menetelmien tuloksista ulkomailla löytyy jonkin verran, mutta menetelmien käyttö eri kulttuurissa tarvitsee omaa arviointi- ja tutkimustyötä. Perhekuntoutus on muiden perhetyön muotojen ja kriisityön ohella herättänyt yhä enemmän kiinnostusta myös Suomessa, mutta perhekuntoutuksen vaikuttavuudessa on vielä monia avoimia kysymyksiä. (Pölkki 2004, 298.)

Counselling-tason perhetyö tarkoittaa perheen ja perheenjäsenten hyvinvointiin, voimaantumiseen ja valtaistumiseen tähtäävää perhetyötä. Työtä tehdään vuorovaikutuksellisesti ja se pyrkii asiakkaan ymmärtämiseen ja tukemiseen sisältäen mm. kysymistä, kuuntelua, kartoittamista, yhdessä toimimista, tiedon jakamista sekä eleillä ja ilmeillä viestimistä, kaikkea mistä perhe voi hyötyä. (Vilen ym. 2010, 25.)

Perhekuntoutus kehittyvänä ja vasta muotoaan hakevana työmuotona, sekä mahdollisuus vaikuttaa kuntoutuksen ohjaajana sen kehittymiseen, vaikuttivat päätökseen tehdä opinnäytetyö juuri perhekuntoutukseen. Kuntoutuksen ohjaajalle ominainen työskentelytapa on ratkaisu- ja voimavaralähtöisyyden korostaminen ja halusimme opinnäytetyömme perustuvan counselling-tason perhetyön tapaiseen, vuorovaikutukselliseen ja perhelähtöiseen työskentelyyn.

5.2 Menetelmäkansio perhekuntoutuksen toteuttamisen tueksi

Kuntoutuksellisen osaamisen ja uusien toimintatapojen siirtymiseksi osaksi työkäytänteitä asumiskoti Polussa, tehtiin heidän käyttöönsä sähköisen

menetelmäkansion. Kansio sisältää materiaalin sellaisen perhekuntoutuksen toteuttamiseen, joka omaa kuntoutukselle ominaiset piirteet, tavoitteellisuuden ja prosessiluonteisuuden (Yleistä kuntoutuksesta 2014). Kansio on sähköinen käytön helpottamiseksi. Sähköisyys mahdollistaa myös sen helpon muokattavuuden, mikäli kehittämistarpeita tai täydennyksiä tulevaisuudessa ilmenee.

Kansio tukee ratkaisukeskeistä ja voimavaralähtöistä työskentelyä ja sisältää tietoa tällaisen työtavan perustaksi. Ratkaisukeskeisen työtavan on todettu parantavan asiakkaan kykyä selvitä haasteista ja auttavan asiakkaita löytämään useampia ratkaisuja tilanteisiinsa (Lipponen 2010, 125–126). Kansiossa käytetään ratkaisukeskeistä lähestymistapaa myös sen vuoksi, että se on soveltuva niin lapsille kuin aikuisillekin ja sen avulla on mahdollista saavuttaa positiivisia tuloksia lyhyellä aikavälillä (Mts. 128–129). Voimavarakeskeisyys nousi merkittäväksi vaikuttajaksi kansion sisältöön, koska se korostaa vahvasti yhteistyön merkitystä ja jättää mahdollisuuden luovuudelle prosessin aikana (Peavy 2006, 26).

6 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytteemme on luonteeltaan kehittämistyö. Opinnäytteen myötä kehitettiin uusi toimintamalli sisältöineen Lasten ja nuorten asumiskoti Polun perhekuntoutuksessa käytettäväksi. Tämän vuoksi kehittämistyö eli toiminnallisen opinnäytteen tekeminen oli työlle sopivin toteutustapa. Työn aikana kehitettiin sähköinen kansio, joka sisältää sekä teoriatietoa että harjoituksia perhekuntoutukseen.

6.1 Kehittämistyön ideointi ja suunnittelu

Tutkimuksen kulku jakautuu viiteen vaiheeseen, jotka voidaan jakaa ideatasoon, sitoutumiseen, toteuttamiseen, kirjoittamiseen ja tiedottamiseen (Vilkkä 2015, 56). Ensimmäinen vaihe työssämme oli siis aiheen valinta ja aiheanalyysin tekeminen. Hyvän opinnäytetyön aihe nousee esille koulutusohjelman opinnoista nivoutuen työelämään, on ajankohtainen ja sen avulla voi syventää tietoja ja taitoja kiinnostavasta aiheesta. Toiminnalliselle opinnäytetyölle on hyvä löytää toimeksiantaja, koska työelämästä saatu aihe paitsi tukee ammatillista kasvua, lisää vastuuntuntoa opinnäytetyöstä sekä kehittää projektinhallintataitoja. (Vilkkä & Airaksinen 2003a, 16–18.)

Olimme molemmat jo hyvissä ajoin opintoja kiinnostuneet lastensuojelutyöstä ja suunnanneet harjoittelujamme lastensuojelun puolelle, joten ajatus opinnäytetyöstä liittyen lastensuojeluun oli hautunut jo pitkään. Kun asumiskoti Polusta nousi esille halu ja tarve kehittää lastensuojelun perhekuntoutusta, oli haasteeseen helppo tarttua. Polussa oltiin kiinnostuneita niistä mahdollisuuksista, joita kuntoutuksen ohjaajan työpanos voisi tuoda perhekuntoutukseen. Saatuamme toimeksiantajan ja aiheen oli edessä aiheen rajaus ja parhaan toteutustavan pohtiminen.

Sopivaa menetelmää ja opinnäytetyön toteutustapaa pohdittiin yhdessä toimeksiantajan kanssa päätyen yhteisymmärryksessä sähköisen menetelmäkansion luomiseen, joka sisältää sekä teoretietoa että harjoituksia perhekuntoutukseen. Menetelmäkansion avulla Polussa toteutettavaan perhekuntoutukseen saadaan lisää prosessiluontoisuutta ja yhtenäisemmät toimintatavat. Juuri sähköisen kansion käyttöön päädyttiin, koska yhdessä toimeksiantajan kanssa sen koettiin olevan helppokäyttöisin ja tarjoavan mahdollisuuden myös materiaalien muokkaukseen asiakaskohtaisesti. Yhdessä toimeksiantajan kanssa koettiin tärkeäksi, että kansiosta tulee selkeä ja helppokäyttöinen niin, että se on ohjaajien päivittäisessä työssä käytettävissä vaivattomasti.

6.2.1 Toimintasuunnitelma

Toimintasuunnitelman laatimista pidetään tärkeänä etenkin idean ja tavoitteiden tiedostamiseksi, jotta ideat ja tavoitteet ovat perusteltuja ja harkittuja. Toimintasuunnitelmalla osoitetaan johdonmukaisuutta ja se on myös lupaus tulevasta työstä. Toimintasuunnitelmassa tulee käydä ilmi, mitä uutta opinnäytetyö tuo, kartoittaa työn kohderyhmä, opinnäytetyöidean tarpeellisuus, aiheeseen liittyvä lähdekirjallisuus ja aiheen ajankohtaisuus ja tarkastella näitä asioita omia taitoja ja valmiuksia vasten. (Vilkkä & Airaksinen 2003a, 26–27.)

Opinnäytetyö prosessin alkuvaiheessa teimme itsellemme toimintasuunnitelman sekä menetelmäkansion että kirjallisen opinnäytetyön toteutuksista sekä alustavat sisällysluettelot. Ensimmäinen vaihe suunnitelmassa oli tavata Asumiskoti Polun henkilökuntaa ja keskustella Polun toiveista opinnäytetyötä varten. Tämän keskustelun pohjalta laadittiin tarkemmat kysymykset temahaastattelutyypillisesti, joka toteutettiin myöhemmin Polun toiminnanjohtajalle. Toinen vaihe oli aiheeseen liittyvän kirjallisuuden ja aikaisempien aiheeseen liittyvien tutkimusten kartoittaminen ja kirjoitustyön aloittaminen. Seuraavassa vaiheessa tavattiin Polun toiminnanjohtaja ja toteutettiin aiemmin suunniteltu haastattelu, jonka pohjalta menetelmäkansion sisältöä vielä tarkennettiin. Suunnitelman viimeinen vaihe oli menetelmäkansion esittäminen ja käyttöön opastaminen asumiskoti Polussa. Kirjallinen opinnäytetyöprosessi puolestaan muokkautui menetelmäkansion tarkentumisen rinnalla.

6.2 Menetelmäkansion toteutusprosessin kuvaus

Menetelmäkansion perustana on Polun toiminnanjohtajan kanssa käyty haastattelu. Haastatteluun perustuen päätettiin toteuttaa kansion sisältö mukailleen perhekuntoutusprosessin kulkua. Käsiteltäviksi aiheiksi nousivat täten: tutustuminen ja luottamussuhteen luominen, tavoitteiden löytäminen ja asettaminen, työskentely, motivaatio ja seuranta, luottamus sekä kuntoutusjakson lopetus ja avuksi kotiin. Lisäksi koettiin tarpeelliseksi lisätä kansion alkuun tietoa ratkaisu- ja voimavaralähtöisestä työtavasta, koska toimintatapa ei välttämättä käsitteenä ole tuttu kaikille kansion käyttäjille. Tämä osuus sisältää myös työskentelyä asiakkaalle avaavan taulukon, jota voidaan käyttää esimerkiksi huoneen tauluna.

Pääteemojen valikoiduttu alettiin pohtia niiden sisältöä tarkemmin ja hakea aihealueisiin liittyvää tietoa. Tässä vaiheessa sisällöt alkoivat tarkentua haastattelussa esiin nousseita toiveita mukailleen. Tämän johdosta lisättiin työskentelyvaiheen alle otsikot käsittelemään arjen hallintaa, vanhemmuutta ja perheenjäsenten välisiä erilaisia suhteita. Jokaisesta aiheesta päädyttiin kirjoittamaan myös lyhyet teoriaosuudet. Teoriaosuuden on tarkoitus johdatella työntekijää käsiteltävään aiheeseen ja pohtimaan vaiheen merkitystä kyseissä perheissä. Teoriaosuudet ovat kirjoitettu siten, että niitä voi sellaisinaan antaa myös asiakkaille luettavaksi yhdessä käytävän keskustelun pohjaksi.

Jokaisen aihealueen alle on valittu tai kehitetty harjoituksia, joiden avulla teemaan voidaan päästä käytännönläheisesti. Harjoituksia tehdessä pohdittiin tehtävien sopivuutta ja muokattavuutta eri-ikäisille lapsille ja nuorille. Lisäksi kansiossa on harjoituksia jotka ovat tarkoitettu tehtäväksi yhdessä koko perheen kanssa tai vain vanhempien kesken. Kaikki kansion harjoitukset ovat tarkoitettu tehtäväksi yhdessä ohjaajan kanssa keskustellen ja käsiteltävää aihealuetta pohtien. Kansion sisältöä luotaessa pidettiin tärkeänä jokaisen

perheenjäsenen osallisuutta ja heidän mielipiteidensä kuulumista kaikissa kuntoutusprosessin vaiheissa.

Koko menetelmäkansion tekemisen ajan sen sisällöstä on käyty keskustelua yhdessä toimeksiantajan kanssa. Toimeksiantajalta saatu palaute on positiivista ja joitakin menetelmäkansion harjoituksista on hyödynnetty jo kansion kehittämisen aikana. Tämä on vahvasti viestinyt siitä, että kansion sisällölle on selkeästi kysyntää ja kansio vastaa Polussa olevaan tarpeeseen. Lisäksi työntekijöiden innostusta tutustua omaehtoisesti kansion sisältöön ja heidän antamansa palautetta kansiosta voidaan pitää merkkeinä kansion onnistuneisuudesta. Toimeksiantajan toiveesta menetelmäkansioon ei ole merkitty teksti- ja lähdeviitteitä kansion käytön helpottamiseksi.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tieteellisen tiedon yksi keskeinen tunnusmerkki on sen luotettavuus. Reliabiliteetti (luotettavuus) ja validiteetti (pätevyys) ovat käsitteitä, jotka korostuvat etenkin määrällisen tutkimuksen arvioinnissa (Toikko & Rantanen 2009, 121–122). Reliabiliteetti tarkoittaa tulosten tarkkuutta, sitä, että mittaus antaa saman henkilön kohdalla aina saman tuloksen tutkijasta riippumatta. Validiteetilla puolestaan tarkoitetaan menetelmän tai mittarin kykyä mitata juuri sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoitus mitata. (Vilka 2015, 194)

Laadullisissa tutkimuksissa käytetään usein mittarina vaikuttavuutta. Vaikuttavuus perustuu johdonmukaisuuteen ja uskottavuuteen. Tutkijan on pystyttävä näyttämään avoimesti aineistonsa ja argumentaationsa ja vakuutettava tiedeyhteisö. (Toikko & Rantanen 2009, 121–124.)

Kehittämistoiminnassa sen sijaan tärkein luotettavuuden mittari on käyttökelpoisuus. Tulosten kannalta oleellista on, kuinka kehittämisprosessin aikana syntyneitä tuloksia voidaan hyödyntää. Tärkeintä on tiedon johdonmukaisuus ja sen käyttökelpoisuus: tieto on tosi, jos se on käyttökelpoista. Yhtenä ratkaisevana kohtana voidaan pitää myös tulosten siirrettävyyttä. Monesti hyvinä käytänteinä pidetään sellaisten menetelmien kehittämistä, jotka ovat siirrettävissä myös toiseen ympäristöön sellaisenaan tai lähes sellaisenaan. (Toikko & Rantanen 2009, 121–126.)

Menetelmäkansion käytettävyyttä ja tuloksellisuutta kokonaisuutena ei voida arvioida, koska menetelmäkansion otetaan käyttöön vasta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen Polun henkilökunta ohjeistetaan kansion käyttöön. Yksittäisten harjoitusten osalta käyttökelpoisuutta sen sijaan voidaan arvioida, sillä joitakin harjoituksia on käytetty Polussa jo kehittämisprosessin aikana. Joukossa on myös harjoituksia, joita olemme aikaisemmin päässeet itse käyttämään harjoittelu- ja työpaikoillamme ja todenneet ne asiakkaidemme kanssa käytännöllisiksi ja hyödyllisiksi. Joitakin valmiita harjoituksia on puolestaan muokattu palvelemaan paremmin juuri perhekuntoutuksen ja etenkin Polun tarpeita.

Opinnäytetyötä kirjoittaessa on noudatettu Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia eettisiä periaatteita. Tutkimuslupaa ei tälle opinnäytetyölle tarvittu, sillä opinnäytetyö on toteutettu kirjallisuuden, omien kokemusten sekä asumiskoti Polun toiminnanjohtajan kanssa käydyn keskustelun pohjalta, emmekä ole tavanneet asumiskoti Polun asiakkaita.

Työssä on hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti pyritty huolellisuuteen, rehellisyyteen, avoimuuteen ja tarkkuuteen sekä merkitsemään lähteet ja tekstiviitteet asianmukaisesti kunnioittaen kunkin tutkijan tekemää työtä.

(Hyvä tieteellinen käytäntö 2014; Jyväskylän ammattikorkeakoulun eettiset periaatteet 2013, 6.)

7.2. Kansion hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Kansio on luotu toimeksiantajan, Lasten ja nuorten asumiskoti Polun perhekuntoutuksessa käytettäväksi. Polkuun luovutetaan Polku voimauttavaan perhetyöhön – menetelmäkansio. Kansio luovutetaan toimeksiantajan käyttöön niin sähköisenä kuin paperisenakin versiona. Tällöin kansio on aina helposti saatavilla ja käytettävissä. Lisäksi toimeksiantajalle luovutetaan tämä kirjallinen raportti työn toteuttamisprosessista. Raportti sisältää laajempaa taustatietoa lähteineen kansiossa käsitellyistä teemoista ja täten antaa kansion käyttäjille mahdollisuuden perehtyä tarkemmin teemoihin niin halutessaan.

Menetelmäkansiota ei toimeksiantajan toiveesta tulla julkaisemaan tämän raportin liitteenä. Toimeksiantaja päätyi tähän ratkaisuun, koska selkeä rakenne ja sisältö perhekuntoutusjaksolle koetaan olevan merkittävä etu sosiaalitoimien tehdessä ostopäätöksiä perhekuntoutuksesta.

Menetelmäkansio on päätöksen myötä myös yksilöity muun muassa sivuilla olevin logoin toimeksiantajan omaisuudeksi.

Menetelmäkansio on luotu ja suunniteltu käytettäväksi erityisesti Polun perhetalolla toteutettavaan perhekuntoutukseen, vaikka osa sisällöstä on suoraan käytettävissä myös kotiin suuntautuvassa perhetyössä. Jatkossa voisi olla hyödyllistä kehittää erityisesti kotiin suuntautuvaan perhetyöhön suunniteltu kansio, jonka harjoitukset olisivat sopivia ilman ohjaajan läsnäoloa pohdittavaksi ja tehtäviksi. Toisaalta toteuttamaamme perhekuntoutuksen menetelmäkansiota voisi täydentää eri koulutuksen saaneiden ammattilaisten hyväksi toteamilla käytänteillä. Tällöin

moniammatillisuus olisi luonnollisena osana myös kuntoutusprosessissa käytettävissä materiaalissa.

Vaikka menetelmäkansiota ei julkaista ja se on luotu nimenomaan Polun tarkoituksiin, on kansio jatkossa myös meidän käytettävissä. Toimeksiantajan luvalla saamme käyttää kansion sisältöä tulevissa töissämme. Etenkin juuri erilaisia kansion sisältämiä harjoituksia tulemme varmasti hyödyntämään useissa eri paikoissa uramme varrella. Harjoitukset ovat helposti muokattavissa useisiin eri tarkoituksiin ja eri kohderyhmille. Eri menetelmät ovat käytettävissä perhekuntoutuksen ohella myös muussa lastensuojelutyössä esimerkiksi lastenkodeissa tai nuorisokodeissa ja jälkihuollossa. Harjoituksia voi hyödyntää myös päihde- ja mielenterveyskuntoutuksessa sekä erilaisten ryhmien ohjaamisessa esimerkiksi järjestötyössä. Yhteistyö Polun kanssa jatkuu myös luonnollisesti toisen meistä jäädessä työskentelemään Polkuun vakinaisesti. Näin ollen saamme myös jälkikäteen tietää, kuinka kansio on kokonaisuudessaan toiminut Polun käytössä.

Kodin ulkopuolella toteutusta nimenomaan lastensuojelullisesta perhekuntoutuksesta on tehty melko vähän tutkimusta ja tietoa siitä on haasteellista löytää. Tämän vuoksi jatkossa voisi olla mielenkiintoista selvittää, miten kyseistä kuntoutusta toteutetaan muualla. Myös kansainvälisesti asiaa voisi tutkia yhä enemmän. Olisi mielenkiintoista selvittää eri maiden ja kulttuurien välisiä eroja perhekuntoutuksen toteuttamisessa. Lisätietoa kuntoutuksen ohjaajan toimenkuvasta ulkomailla ja siitä työskentelevätkö kuntoutuksen ohjaajat muualla maailmassa enemmän lastensuojelutyössä kuin Suomessa, olisi mielenkiintoista saada lisää näyttöä. Tätä tietoa olisi voinut hyödyntää myös omassa työssämme. Myös perhekuntoutusjakson yleisyyttä ja kuntoutukseen tulon syitä olisi mielenkiintoista selvittää valtakunnallisella, miksi ei kansainväliselläkin

tasolla. Lastensuojelun ollessa nyt muutoksessa, olisi hyödyllistä tutkia tämän työmuodon seurauksia myös pidemmällä aikavälillä.

7.3 Opinnäytetyöprosessin arviointi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi on kestänyt noin vuoden. Prosessin aikana tutustuttiin syvemmin voimavara- ja ratkaisukeskeiseen työskentelyyn, sekä lastensuojelun perhekuntoutukseen. Keräämämme tiedon, toimeksiantajan kanssa käytyjen keskustelujen ja oman ammatillisen osaamisemme pohjalta, kehitettiin menetelmäkansio: Polku voimauttavaan perhetyöhön. Lisäksi kirjoitettiin tämä prosessia kuvaava raportti ja työ tullaan esittämään Polun henkilökunnalle. Kaikkiaan prosessi on ollut antoisa ja syventänyt osaamisemme niin lastensuojelusta, kehittämistyöstä, ratkaisu- ja voimavaralähtöisyydestä, menetelmäkansion valmistamisesta kuin perhetyössä käytettävistä menetelmistä. Prosessin aikana aiempi koulutuksen ja harjoittelujen myötä hankkimamme osaamisemme lastensuojelusta on syventynyt. Jatkossa osaamme varmasti pohtia tarkemmin erilaisten kuntoutusprosessien rakenteita, eri vaiheiden tarpeellisuutta sekä näkyväksi tekemisen merkitystä.

Työtä tehdessämme olemme monesti pohtineet, miten ilmaista asiat niin, että ne ovat selkeitä ja ymmärrettäviä ja niihin olisi prosessin aikana tarvittaessa helppo palata. Kansioon kirjoitetut tekstit pyrkivät avaamaan vaikeitakin asioita yksinkertaisiksi lauseiksi ja pohdinnoiksi. Tällaisen käsitteiden purun myötä, osaamme varmasti tulevissa töissämme avata käsitteitä entistä selkeämmin niin työtovereillemme kuin asiakkaillekin. Olemme myös pohtineet miten kuntoutusprosessin alkuvaiheessa käsitellyt asiat ja tavoitteet säilyisivät osana prosessia, unohtumatta muiden muutosten ja informaation alle. Opinnäytteen myötä tulemme varmasti tulevaisuudessa käyttämään toiminnallisia menetelmiä. Työmme avulla muistamme, miten tärkeää

asiakkaiden kanssa on palata aiemmin käsiteltyihin asioihin, sillä kuntoutusprosessi on heille uusi ja ehkä vaikeasti hahmotettava, vaikka se meille ammattilaisina olisikin selkeä.

Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen työtapa korostuu jatkossa työssämme yhä enemmän. Jo opintojen aikana se on noussut erittäin merkitykselliseksi, mutta opinnäytetyön johdosta ymmärrämme sen tarpeellisuutta ja tuloksellisuutta yhä paremmin. Juuri ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys ovat teemoja, joilla kuntoutuksen ohjaajat työllistävät tulevaisuudessa itsensä ja nauttivat asiakkaiden luottamuksesta. Työskentelymenetelmät ovat asiakaslähtöisiä ja asiakkaita kunnioittavia, mitä pidämme erityisen tärkeinä työn mielekkyyden ja arvokkuuden kannalta, oli kyseessä sitten lastensuojelutyö tai mikä tahansa muukin ammattiala. Ratkaisu- ja voimavaralähtöisyyttä voi hyödyntää asiakastyön ohella mielestämme myös työpaikkojen sisällä. Uskomme, että esimerkiksi johtajuuteen ja esimiestyöhön voisi ammentaa ratkaisu- ja voimavaralähtöisyydestä hyvinkin paljon, joka vaikuttaisi samalla koko työyhteisöön, työyhteisön ilmapiiriin ja näin ollen myös työn tuottavuuteen.

Suurin haaste opinnäytetyöprosessin aikana oli aikataulusta kiinnipitäminen. Työskentelimme molemmat opinnäytetyöprosessin aikana vakinaisesti, joka oli haaste aikataululle. Lisäksi asuimme eri kaupungeissa ja välimatka oli useampi sata kilometriä, joka luonnollisesti vaikutti työtapaan. Käytimme prosessin aikana paljon avuksi erilaisia sähköisiä keskustelutapoja ja kirjoitimme raporttia ja menetelmäkansiota muun muassa Google docsissa, jotta pystyimme kirjoittamaan työtä yhtäaikaisesti ja näkemään toistemme tekstiä reaaliaikaisesti. Vaikka aikataulu venyikin ennalta odotettua pidemmäksi, olimme jatkuvasti yhteydessä prosessin etenemisestä Polun kanssa ja he olivat tietoisia aikataulun muutoksista. Toisaalta pidempi prosessi on mahdollistunut myös toimeksiantajan vaikuttamisen ja toiveiden huomioimisen sisällössä paremmin. Lisäksi oma karttunut

työkokemuksemme on varmasti osaltaan vaikuttanut kansion lopulliseen sisältöön.

LÄHTEET

Behling, K. 2009. Redefining Residential: Family-driven Care in Residential Treatment. American association of children's residential centers julkaisemat tutkimusperäiset ohjeet asumiskeskuksille. Viitattu 26.11.2015.

http://www.aacrc-dc.org/sites/default/files/Paper%206%20Family%20Driven%20Care_0.pdf

Heino, T. 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Julkaisussa Lastensuojelun ytimessä. Tampere. Suomen Yliopistopaino Oy. Neljäs uudistettu painos.

Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Helsinki. Valopaino Oy. Viitattu 29.9.2015.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75318/T9-2008-VERKKO.pdf?sequence=1>

Honkanen, L. 2009. Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämän toimijuudet. Väitöskirja. Lapin yliopisto. 2014. Viitattu 29.9.2015.

http://www.kansalaisareena.fi/Hokkanen_ActaE%20145pdfA.pdf

Hurting, J. 2010. Lasten suojelua ja perheen kuntoutusta - lastensuojelullisen kuntoutuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Julkaisussa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Porvoo: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 237-249

Hyvä tieteellinen käytäntö. 2012-2014. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan verkkosivut. Viitattu 2.12.2015. <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Häggman-Laitila, A. 2005. Families' experiences of support provided by resource-oriented family professionals in Finland. Journal of family nursing, 11, 3, 195-224.

Järvikoski, A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja. Helsinki. Viitattu 11.11.2015.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114972/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1

Jyväskylän ammattikorkeakoulun eettiset periaatteet. 2013. Viitattu 2.12.2015. https://www.jamk.fi/globalassets/tietoa-jamkista--about-jamk/esittely/jamk-eettiset_periaatteet_jamkin_hallituksen_hyvaisyma_20130513.pdf

Korpela, T. 2013. Lastensuojelu 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti. Viitattu 25.9.2015.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116946/Tr26_14.pdf?sequence=5

Kuntoutusohjaus. 2015. Suomen kuntoutusohjaajien yhdistys ry:n internet-sivustot. Viitattu 11.11.2015.

<http://www.suomenkuntoutusohjaajienyhdistys.fi/site/Kuntoutusohjaus>

L 1301/2014, 18 §. Sosiaalihuoltolaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Säädökset alkuperäisinä- osio. Viitattu 28.9.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

L 13.4.2007/417, 36§. Lastensuojelulaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 28.9.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun käsikirja. 2015. THL:n opas lastensuojelun ammattilaisille. Viitattu 9.12.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Lippo, K. 2011. Myönteiset tunteet selittämässä ratkaisukeskeistä työskentelyä. Julkaisussa Julkaisussa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Porvoo: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 123-133.

Longley, M. & Sharma, S. 2011. Listening to voices of children and families together. Julkaisussa Interprofessional working in practice: Learning and working together for children and families. Open university press, 119-128.

Lumme, R, Leinonen, R, Leino, M, Falenius, M & Sundqvist, L. 2006. Monimuotoinen/toiminnallinen opinnäytetyö. Virtuaali ammattikorkeakoulun materiaaleja. Viitattu 11.11.2015.

<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html>

Mattila, H. 2008. Voimaantumisen ydin. Sosiaali- ja terveysalalla toimivien ihmisten mahdollisuuksia voimaantua työssään. Kuopio. Viitattu 11.11.2015. <http://wanda.uef.fi/uku-vaitokset/vaitokset/2008/isbn978-951-27-0810-9.pdf>

Peavy, R. 2001. Elämäni työkirja. Helsinki: Psykologien Kustannus

Peavy, R. 2006. Sosiodynaamisen ohjauksen opas. Helsinki: Psykologien Kustannus

Perhekuntoutus. 2015. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 8.9.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>

Polku.N.d. Lasten- ja nuorten asumiskoti Polun internet-sivustot. Viitattu 29.9.2015. www.asumiskotipolku.fi

Pölkki, P. 2004. Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Julkaisussa Lastensuojelu tänään. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Ratkaisukeskeisyys päihinänkuoressa. N.d. Artikkelit Ratkes ry:n sivustolla. Viitattu 29.9.2015. <http://www.ratkes.fi/tietoa-ratkaisukeskeisyysta/artikkeleita/ratkaisukeskeisyys-paehkinaenkuoressa/>

Rehula, J. N.d. Lapsi- ja perhetyön muutosohjelma. Hallituksen kärkihankkeen esittely. Viitattu 9.12.2015. <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Reijonen, M. 2005. "Mitä työtä se perhetyö oikein on?" -ammattina perhetyöntekijä. Julkaisussa Voimaa perhetyöhön: Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu. PS-kustannus.

Riikonen, E. 2008. Mielenterveysongelmat. Julkaisussa Kuntoutus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 158-166.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki. WSOYpro Oy.

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelussa. Julkaisussa Lastensuojelu tänään. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön, Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Raportti. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.11.2015. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Tiainen, T. 2015. Johtaja & osaomistaja. Lasten- ja nuorten asumiskoti Polku. Haastattelu 16.2.2015

Toikko, T & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Vilen, M., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, P., Seppänen & S., Tapio, N. 2010. Perhe ja perhetyö. Julkaisussa Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki. Kirjapaja.

Vilka, H & Airaksinen, T. 2003a. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki. Tammi

Vilka, H & Airaksinen, T. 2003b. Toiminnallinen opinnäytetyö, ohjaajan opas. Tammi

Yleistä kuntoutuksesta. 2014. Artikkelit kuntoutusportin sivustolla. Viitattu 27.8.2015. http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutus/yleista_kuntoutuksesta/

LIITTEET

Liite 1 Polku voimauttavaan perhetyöhön – kansio
Liite on salassa pidettävä.